

NA KRAJU PRVE I NA POČETKU DRUGE DECENIJE

I.

Na dan 22 oktobra 1954 god. navršilo se deset godina od dana kada je — dva dana posle oslobođenja Beograda 1944 god. — ponovno otpočeo rad Saveza jevrejskih opština, posle prekida od skoro četiri godine rata i okupacije. Taj dan je proglašen početkom proslave desetogodišnjice života i rada jevrejske zajednice u Novoj Jugoslaviji, a cela iduća godina jubilarnom. Predviđene su svečane priredbe u jevrejskim opštinama i u Savezu, osnovana je godišnja nagrada za najbolje radove sa jevrejskom tematikom, pristupilo se pripremi reprezentativne izložbe, itd. Većina ovih priredaba održana je krajem 1954 i tokom cele 1955 god., a neke od njih u toku 1956. Završna zajednička svečanost svih opština, zajedno sa pretstojećom VII posleratnom konferencijom, svečanom akademijom i izložbom održaće se takode još ove godine. Tako smo obeležili kraj prve i početak druge decenije.

Deset godina je dugo vreme u životu pojedinca. Ali deset godina je srazmerno vrlo kratko vreme u životu naroda, naročito jevrejskog, koji na pozornici istorije i stvaralaštva stoji i dejstvuje već više od četiri hiljade godina. Deset godina je vrlo kratko vreme čak i u istoriji jevrejske zajednice u jugoslovenskim zemljama, u kojima ona ima dokazani kontinuitet opstanka od skoro dve hiljade godina. Prema tome, može se postaviti pitanje da li je opravdano da se desetogodišnjica obnovljenog života i rada ove naše male zajednice slavi sa tolikim svečanim priredbama.

To sigurno ne bi bilo opravdano, kada bi se radilo o deset običnih i normalnih godina, koje bi bile samo mala karika u nizu vekova. No, ovih deset godina koje proslavljamo sa još uvek velikim bolom, ali i sa velikom radošću, ponosom i nadom, nisu bile ni obične ni normalne godine. One su bile izuzetno značajne, prelomne i medašne, kako u srazmerama svetske istorije, tako i u srazmerama istorije jugoslovenskih naroda, istorije jevrejskog naroda pa i naše male zajednice.

II.

Pogledajmo gde su stajali svet, i Jugoslavija i jevrejski narod, pa i naša zajednica, kada se primicala kraju strahovita kata-

klizma fašizma i Drugog svetskog rata! Pogledajmo put koji je otada pređen! Pogledajmo gde se danas nalazimo i kuda smeramo!

Kada se Drugi svetski rat završio, i svet i Jugoslavija i jevrejski narod i naša mala zavjednica krvarili su iz hiljadu teških rana. Bili smo puni ruševina oko nas i u nama. Izgubljeno je nenadoknadivo mnogo u ljudima, u materijalnim i duhovnim vrednostima. Znali smo da treba savladati ogromne teškoće pa da se sve to prebrodi i prevaziđe.

Znali smo da se ne možemo zaustaviti na tome da tugujemo nad bespovratno izgubljenim, nego da treba sa samopregorom i nadom gledati napred i delati u tom pravcu, jer je to jedina mogućnost da se iščupamo iz svih posledica stradanja i da se dostojno odužimo milionima palih herojskih boraca i mučeničkih nevinih žrtava. Znali smo da je naša generacija jedna od onih koja treba da oko sebe i u sebi pređe put od tragičnog stradanja do teškog i napornog uspona, — generacija kojoj je bilo namenjeno da iskusi svu gorčinu patnji, ali i slast oslobođenja kroz sopstveni rad i prerastanje mnogih slabosti.

Pobeda nad fašizmom donela je mnoge pozitivne tekovine. U nizu zemalja ojačale su demokratske snage. Socijalizam je osvojio nove i veoma važne pozicije. Stvorena je Organizacija Ujedinjenih Nacija, najveća i najvažnija međunarodna organizacija u dosadašnjoj istoriji čovečanstva. Proširili su se novi vidovi međunarodne saradnje u mnogim oblastima. Ali, slom fašizma i njegove najmračnije tvorevine „hiljadugodišnjeg Rajha“ i svih njegovih trabanata i priveseka, još nije mogao doneti brzi prelaz u eru istinskog mira u svetu, eru slobode, demokratije i napretka, ravnopravnosti među narodima i punog razmaha prava čoveka. Ostalo je mnogo nerešenih pitanja i suprotnosti u međunarodnim odnosima i u unutrašnjim odnosima mnogih zemalja. Uskoro po završetku strahovitog oružanog sukoba svetskih dimenzija, došlo je do nekoliko sukoba manjih razmera, koji su pretili opasnošću da se prošire. Došlo je do velike napetosti između Istoka i Zapada, poznate pod imenom „hladni rat“. Ova napetost u međunarodnim odnosima, borba blokovskih grupa, besomučna trka u naoružanju, suprotnosti između raznih ekspanzivnih tendencija, — sve je to bilo bremenito opasnošću da se pretvori u novi svetski oružani sukob koji bi bio još katastrofalniji nego onaj iz kojeg smo tek izašli po cenu tolikih borbi i stradanja.

U takvoj situaciji mogle su ojačati reakcionarne snage u nekim zemljama i sve drskije dizati glave nedotučeni ostaci fašizma. Proteklih deset godina, pored mnogih svetlih pojava i dostignuća, bile su pune ovakvih konkretnih i potencijalnih opasnosti. One još uvek nisu iza nas i iziskuju svu našu budnost i pripremnost da se s njima uhvatimo u koštac, ma gde i ma kada se pojavile.

Ali je ipak nesumnjivo da razvoj u poslednje dve-tri godine, a naročito u poslednjoj, sve jače ispoljava jake i pozitivne simptome ozdravljenja. Najizrazitije pojave „hladnog rata“ su potisnute. Po-

stepeno, ali sa sve većom sigurnošću afirmiše se duh bolje međunarodne saradnje, sa više uzajamnog razumevanja i približavanja. Zahvaljujući naporima naprednih snaga i potrebama širokih masa radnih ljudi u čitavome svetu, kod odgovornih vlada i drugih merodavnih faktora u mnogim zemljama i na međunarodnom planu sve više prevladava ubedenje da naš današnji svet ima pred sobom samo jednu alternativu: mirnu koegzistenciju ili totalnu katastrofu. Narodi sveta žele mir i ravnopravnu saradnju. Uprkos svih smetnji i teškoća, snage progresa su sve jače. Putevi naše epohe streme ka demokratiji i socijalizmu. Sve više se mora voditi računa ne samo o pravu na život, nego i o pravu na sreću i blagostanje velikih, malih i najmanjih. Prava malih naroda, prava manjina i prava čoveka sve jasnije se ocrtavaju na osnovnom liku našeg vremena. Jačanje radničkih pokreta i drugih progresivnih zbivanja, oslobađanje od kolonijalne i polu-kolonijalne zavisnosti, ubrzani razvoj zaostalih zemalja, veličanstveni polet nauke i tehnike, — eto, to su ostvarenja i očekivanja koja proteklom periodu od deset godina i pretstojećoj budućnosti daju opravdanje za optimizam, iako ne treba precenjivati ono što je u pozitivnom smislu postignuto, a još manje potcenjivati nesavladane teškoće.

III.

U celom sklopu ovog opšteg zbivanja posebno mesto pripada našoj Domovini, socijalističkoj Jugoslaviji. Izrasla iz jedinstvene Narodnooslobodilačke borbe jugoslovenskih naroda, ona je od samoga početka naše narodne revolucije dosledno i sa nepokolebljivom sigurnošću išla putem koji joj je svojstven i koji je uslovljen bitnim potrebama za brži napredak naše zemlje. Bez lutanja i bez otpustanja, ona je stremila ka obnovi i daljoj izgradnji. Ostvarujući sve šire istinsku socijalističku demokratiju i široki humanizam u našim unutrašnjim odnosima, ona je i u međunarodnim odnosima bila najdosledniji ostvarilac miroljubive i ravnopravne međunarodne saradnje i koegzistencije. Razvijajući sve jače socijalističke ekonomske i društvene odnose, sprovodeći društveno samoupravljanje na sve široj osnovi, ostvarujući sve brži ekonomski i kulturni napredak, i čuvajući svoju potpunu nezavisnost, ona je stekla ugled i uticaj u svetu koji daleko prevazilazi njen značaj po geografskom prostoru i po broju njenih stanovnika. Ako danas politička klima u svetu pokazuje nesumnjivo ublažavanje, očevidno je da je podneblje socijalističke Jugoslavije imalo na to ogromnog uticaja. Imajući sve to u vidu, proteklih deset godina bile su za našu zemlju godine velikih napora i borbi, pomoću kojih su izvojevane istoriske pobede. Te su pobede od odlučujućeg značaja ne samo za naše narode nego i za međunarodni radnički pokret i za međunarodne odnose našeg vremena uopšte. One su dostojne danas već legendarnih pobeda i ogromnih žrtava u našem Narodnooslobodilačkom ratu.

IV.

Istoriski put starodrevnog jevrejskog naroda takođe pokazuje velike promene kroz poslednjih deset godina. U strašnim godinama 1933—1945 fašizam je dželatski uništio jednu trećinu njegovog sastava, šest miliona ljudi. Izvršen je nad njim najmasovniji genocid koji je u istoriji poznat, počev od lomača na kojima su paljene dragocene tvorevine njegovog duha, pa do milionskih fabrika smrti u kojima su spaljeni leševi poniženih, izmučenih i zverski ubijenih. Uništeni su najznačajniji jevrejski centri u Evropi, čime je završen period od skoro hiljadu godina jevrejske istorije kroz koji je Evropa bila demografski i duhovni centar jevrejskog zbivanja. Uništeno je bezbroj značajnih stvaralaca iz svih oblasti jevrejskih i opštečovečanskih intelektualnih napora i ostvarenja. Uništene su nenadoknadle kulturno-istoriske vrednosti, počev od arhiva, muzeja i biblioteka, do škola, sinagoga i grobalja. A kao teško nasleđe fašizma, ostale su stotine hiljada preživelih beskućnika, fizičkih i psihičkih bolesnika, opljačkanih, iščupanih iz korena i onesposobljenih. Prve godine posle rata videle su migracije tih stotina hiljada iščupanih iz svoga tla i bačenih u razne zemlje, usled svoje nesređene situacije i unutarnjeg nemira. Od propasti antičke jevrejske države naovamo nije bilo strašnije i obuhvatnije katastrofe u istoriji jevrejskog naroda, iako je ona bila puna stradanja i progona. Jevrejstvo — kao celina — bila je najveća i najtragičnija žrtva fašizma, koji mu je pretio potpunim uništenjem i koji bi tu pretnju ostvario planski i hladnokrvno, sa najokrutnijim metodama, da je za to imao dovoljno snage i vremena.

No, fašizam nije mogao uništiti jevrejski narod ni sredstvima najradikalnijeg antisemitizma „rase gospodara“. Jevrejstvo je nadživelo robovanje misirskim faraonima, kao što je nadživelo i pobeđonosne rimske legije, divljanje krstaških vojski, progone španske inkvizicije i pogrome carske Rusije. Ono je nadživelo i hitlerovski nacizam kao i ostale varijante fašističkog mračnjaštva i nečovečnosti. Nadživelo je, jer se u granicama svojih mogućnosti aktivno borilo, učestvujući sa stotinama hiljada boraca u savezničkim vojskama i u pokretima otpora i mobilisući znatne materijalne i duhovne snage u toj borbi. Nadživelo je, jer je po nužnosti svoje situacije i ovoga puta moralo da bude na strani naprednih snaga u borbi protiv najnazadnijih. Nadživelo je, jer se i opet dokazalo duboko istorisko iskustvo da antisemitizam ne može uništiti Jevrejstvo, pošto se baš na toj tački njegova sudbina povezuje sa principima napretka čovečanstva. Reakcija i antisemitizam idu skoro uvek zajedno. I nije uzalud Lenjin govorio da je antisemitizam najoštrije sredstvo kontrarevolucije. Opstanak jednog malog i rasutog kulturnog naroda jedan je od najubedljivijih dokaza u prilog prava malih naroda i prava čoveka. Zbog toga su, kao i mnogo puta ranije, napredne snage sveta morale da se bore protiv uništenja Jevrejstva. Zbog toga je Jevrejstvo — takođe kao mnogo puta ranije — našlo svog prirodnog saveznika u naprednim snagama.

Danas, deset godina posle najveće katastrofe, u svetu živi preko 12 miliona Jevreja. Heterogeni u mnogom pogledu — klasnom, jezičkom, kulturnom, pa i rasnom — oni ipak predstavljaju celinu svoje vrste, povezanu zajedničkim istoriskim i kulturnim nasledem. zajedničkim interesom očuvanja svog prastarog grupnog identiteta. kao i zajedničkim interesom borbe za manjinska i opšta ljudska prava, koja borba uključuje u sebi i borbu protiv antisemitizma, na najširoj opštečovečanskoj platformi. Živeći velikom većinom u Dijaspori, među tolikim narodima u svim krajevima sveta, oni su građani mnogih zemalja, učesnici u njihovom ekonomskom i kulturnom napretku, saborci u njihovim borbama i težnjama. Svaka od tih jevrejskih grupa ima svoje specifičnosti, svoj sopstveni ritam života i svoje posebne perspektive. Ali sve one imaju i nešto zajedničkog, što se još uvek prenosi sa kolena na koleno — kao dokaz ne samo uporne vitalnosti nego i moralnih i duhovnih vrednosti, bez kojih se to zajedničko ne bi moglo održati iz veka u vek, iz milenijuma u milenijum.

Deset godina posle besprimerne tragedije, demografska, geografska i socijalno-kulturna slika Jevrejstva se donekle stabilizovala. U ovom trenutku nigde ne susrećemo tako agresivne oblike antisemitizma koje bi neposredno ugrožavale opstanak Jevreja u Dijaspori. Masovne migracije su se smirile ili, u najmanju ruku, znatno smanjile. Jevrejske zajednice u raznim zemljama, živeći pod vrlo različitim opštim uslovima, uglavnom su skoro svagde razvile adekvatne forme organizacije i rada. Postoji i dejstvuje i nekoliko jevrejskih organizacija međunarodnih srazmera, koje odražavaju neke važnije zajedničke potrebe i tendencije opštejevrejskog karaktera, te ih zastupaju pred svetskom javnošću i pred velikim međunarodnim organizacijama.

Pod uslovima jačanja demokratije i građanske ravnopravnosti, u svim zemljama Dijaspore ubrzano dejstvuje proces asimilacije. Ali upravo uslovi demokratije i ravnopravnosti omogućuju i širu i slobodniju afirmaciju manjinskih prava i njihovog korišćenja za održanje Jevreja kao manjinske grupe. Obe tendencije se isprepliću i dejstvuju istovremeno. Pošto treba računati s tim da će većina Jevreja i dalje živeti u Dijaspori, teško je predvideti kakav će biti dalji ishod takvog razvoja i kada će on doneti nove bitne promene.

U celom ovom zbivanju pojavio se u prošloj deceniji novi i vrlo krupni faktor, postanak države Izrael. Idejni počeci jevrejske države idu od same propasti antičke jevrejske države. Njeno ostvarenje, u modernom smislu reči, pripremalo se decenijama. Danas je ona ušla u devetu godinu svoga postojanja. Sigurno se može diskutovati o okolnostima njenog postanka, o aktuelnim zbivanjima njenog razvoja, o njenim trenutnim spoljnim i unutarnjim odnosima, o njenim postignućima i teškoćama, greškama, uspesima i perspektivama. No, gledano kroz prizmu jevrejske istorije i mereno krupnim merilima velikih zbivanja, postanak i postojanje države Izrael predstavlja nesumnjivo najbitniji jevrejski nacionalni događaj u po-

slednjih dve hiljade godina. Ogromna većina jevrejskog naroda se prema njemu tako i odnosi, bez obzira na to gde sada živi. Ona gleda u Izraelu najjače žarište za očuvanje jevrejskih kulturnih vrednosti i garantiju za nastavak hiljadugodišnjeg kontinuiteta. U tom smislu, ona ne smatra državu Izrael kao cilj po sebi, nego kao sredstvo ka tom višem i trajnijem cilju. Time je, u suštini, određen i odnos Jevreja u Dijaspori prema Izraelu. Oni su u prvom redu građani zemalja u kojima žive i sa čijim životom su stvarno i psihološki mnogostruko povezani. No, kao pripadnici jevrejskog naroda, oni ne mogu biti ravnodušni prema Izraelu, nego se odnose prema njemu sa simpatijama, ukazujući mu podršku u granicama svojih mogućnosti, ali pridržavajući sebi i pravo da vrše konstruktivnu kritiku prema njemu. Samo ovakav odnos između Jevreja u Dijaspori i Izraela može biti koristan po obe strane. A takav odnos nije u suprotnosti sa osnovnim osećanjem rodoljublja i obavezom građanske lojalnosti koju Jevreji imaju prema zemljama u kojima žive. U svetu ka kojemu napredno čovečanstvo teži, u svetu sve jače demokratije, ravnopravnosti i saradnje, takva suprotnost sve manje bi se mogla pojaviti, a naročito ako će i u Izraelu napredne i mirosljubive snage, još više nego dosada, davati pravac njegovom daljem unutarnjem razvoju i njegovim spoljnim odnosima.

Najzad, ova letimična retrospekcija na proteklu deceniju jevrejske istorije ne bi bila potpuna, ako se ne bi barem napomenulo da je i u ovom periodu Jevrejstvo produžilo da iz svojih redova daje kulturi i civilizaciji čovečanstva mnoge stvaraoce u svim oblastima ljudskih stremljenja, stvaraoce od kojih se neki nalaze među najsvetlijim duhovnim vrhovima našega vremena. Taj nepresahli izvor, koji je neprestano obogaćivao čovečanstvo veoma krupnim vrednostima moralnog, intelektualnog i estetskog karaktera, nije mogao zaštititi ni fašizam. Počev od velikih tribuna socijalne pravde u biblijskim vremenima, pa preko Maimonidesa i Spinoze, do Marksa i Ajnštajna, ljudi jevrejskog porekla dali su svoje priloge najdragocenijoj riznici čovečanstva. Od davnih davnina pa do naših dana mogao bi se nanizati skoro neograničeni broj imena pesnika i mislilaca, naučnika i umetnika, državnika i društvenih radnika. Pored nekolice od epohalnog značaja, mnogi i mnogi ostali impobnuju svojom masovnošću i raznolikošću svoga stvaralaštva. (I sigurno nije slučajno da su među nosiocima Nobelove nagrade lica jevrejskog porekla pretstavljena sa 12% svih nagrađenih, iako Jevrejstvo po svom ukupnom broju ne pretstavlja ni $\frac{1}{2}$ % čovečanstva. Samo u poslednje tri godine među nagrađenima su petorica Jevreji.) U tom pogledu protekla decenija pretstavlja jedno od vrlo plodnih razdoblja, koje opravdava velike nade i za budućnost.

V.

I naša jevrejska zajednica u Jugoslaviji prevalila je u prošlih deset godina težak ali častan i značajan put. Fašizam i Drugi svetski

rat uništili su 80% našeg predratnog življa i ogroman deo naših materijalnih i kulturnih dobara. Prekaljeni patnjama i učešćem u borbi, vratili smo se u oslobođenu zemlju sa odlučnom voljom da učestvu- jemo u njenoj obnovi i izgradnji, kao i u obnovi naše sopstvene uže zajednice. Saradivali smo u stvaranju novih uslova društvenog ži- vota, a ti novi uslovi preobličili su nas same.

Naša posleratna jevrejska zajednica u Jugoslaviji svakako je nastavak nekadašnje, deset puta veće, jevrejske zajednice u ovoj zemlji, iako je po broju samo mali ostatak nekadašnje. Ali ona nije samo nastavak, nego je, u neku ruku, i novi početak. Od zajednice čija je socijalna struktura bila pretežno sitno- i srednje-buržoaska, ona se pretvorila u zajednicu čija je struktura u velikoj meri uskla- đena sa opštom društvenom strukturom naše zemlje. Ona je pretežno zajednica trudbenika koji žive od sopstvenog rada. To se odražava na njenom mentalitetu i na njenim nastojanjima. Ona nije samo jevrejska zajednica u jednoj socijalističkoj zemlji, nego zajednica Jevreja prožetih duhom i delima te socijalističke zemlje. Time ona ništa nije izgubila od svog jevrejskog identiteta, već ga je napro- tiv učvrstila. Pod uslovima opšteg društvenog razvoja Nove Jugo- slavije, u atmosferi bratstva i jedinstva, uživajući blagodeti slobod- nog manjinskog života, ona je obnovila svoj jevrejski život i dala mu kvalitativno nova obeležja. Uz pomoć i podršku svih jugosloven- skih vlasti i široke javnosti, a u slobodnoj i dobrovoljnoj saradnji sa jevrejskim ustanovama i organizacijama u mnogim drugim zemlja- ma, ona je postigla značajne rezultate na polju socijalnog i kulturnog rada. Proces prerastanja iz tradicionalne verske zajednice u savre- menu narodnosno-manjinsku zajednicu, koji je otpočeo pre više decenija, sve više se približava svom završetku i određuje njen današnji lik. Deset godina posle njene najveće tragedije, ona je opet vrlo dobro organizovana, te po svojoj aktivnosti spada među naj- pozitivnije jevrejske zajednice u današnjoj Evropi, iako je po broju među najmanjima.

Ne ulazeći ovde u mnogobrojne pojedinosti koje su ispunjavale život i rad naše zajednice u proteklih deset godina i ne želeći time ovom članku dati karakter studije ili referata, a pretpostavljajući da su te pojedinosti dovoljno poznate u javnosti naše zemlje i daleko preko njenih granica, smatramo da sa ponosom možemo reći da smo u tih deset godina ispisali jednu svetlu stranicu u dugoj hronici ove zajednice, kojoj pripada časno mesto kako u istoriji naše ju- goslovenske domovine, tako i u istoriji jevrejskog naroda.

Činjenica da smo tu i da smo takvi kakvi jesmo, ima svoje određeno mesto u opštejugoslovenskom i opštejevrejskom aspektu.

U opštejugoslovenskom aspektu, mi smo dokaz pred savreme- nim svetom i pred istorijom da u jednoj socijalističkoj zemlji sa 17,000.000 ljudi, pod uslovima istinske socijalističke demokratije, može da opstane i da se razvija slobodnim životom i jedna tako mi- nijaturna zajednica kao što je danas naša. Sa svojih 6.500 pripadni- ka ona uživa ne samo potpuna građanska prava i istinsku ravnoprav- nost, nego i sva prava kao manjinska grupa. Mi ne živimo niukakvoj

izolovanosti fizičkog, društvenog ili duhovnog geta, nego učestvu-
jemo u punoj meri u borbama i stremljenjima zemlje čiji smo gra-
đani, ne odvajajući se ni po čemu od onoga što je zajednička du-
žnost i zajedničko pravo svih građana socijalističke Jugoslavije. A
ipak, hoćemo i možemo da budemo svesni Jevreji i da se u toj sferi
našeg bivstva slobodno izživljavamo. Da to hoćemo i možemo ne
služi samo nama na čast, nego pre svega zemlji u kojoj živimo.
Stoga naša zajednica može da bude, bila je i biće pred čitavim sve-
tom, a naročito pred jevrejskom javnošću širom sveta i pred jugo-
slovenskim Jevrejima koji danas žive u drugim zemljama, ponosni
pretstavnik ugleda Jugoslavije i spona prijateljstva između ove
zemlje i njih.

U opštejevrejskom aspektu, naše postojanje i naših deset go-
dina obnovljenog rada takode imaju svoj značaj. Oni su jedan u nizu
dokaza za vitalnost Jevrejstva kao istoriske celine. Dokaz da, eto,
i 6.500 duša, ostatak ostatka, još uvek jesu i ostaju pozitivna jevrejs-
ka čest u svetu. Nadalje, oni su dokaz da se ta zajednica obnovila
ne samo sopstvenom snagom i voljom i ne samo uz podršku njene
šire jugoslovenske sredine, nego i uz pomoć i saradnju Jevreja iz
drugih zemalja, — dokaz da solidarnost koja se formirala kroz ve-
kove zajedničkih patnji i nadanja još uvek dejstvuje kao živa snaga.
Najzad, oni su izvanredno važan dokaz i najpozitivniji precedent za
činjenicu da je slobodan jevrejski manjinski život potpuno ostvar-
ljiv i konkretno ostvaren u jednoj socijalističkoj zemlji, u skladu
sa njenim širokogrudim i naprednim koncepcijama, i to bez ikakve
smetnje za saradnju sa drugim jevrejskim zajednicama koje žive u
drukcijem društvenom poretku. Upravo zato smo mogli u protekloj
deceniji da na jevrejska zbivanja u svetu utičemo u pravcu jačanja
progresivnih tendencija u njima. Taj uticaj je nesumnjivo bio jači
nego što je brojna snaga naše zajednice.

Kada se sve ovo ima u vidu, može se slobodno reći da naša mala
i desetkovana zajednica još uvek nije suva grana, nego je živi i
aktivni deo jugoslovenske i jevrejske stvarnosti danas i za bu-
duće. Kroz strahovitu oluju nedavne prošlosti i kroz svoju posle-
ratnu delatnost, ona je doživela preporod svoje vrste. Poučena tra-
gedijom koju je preživela i dinamičnim zbivanjem toga preporoda,
ona i dalje nastoji i uspeva da pod svojim specifičnim uslovima gaji
„veštinu da živi kao Jevrejin“.

Ključ njenih uspeha je prvenstveno u njenom suštinskom unu-
tarnjem jedinstvu koje od Oslobođenja naovamo nikada nije bilo
bitno ometeno. To jedinstvo je njena najdragocenija posleratna te-
kovina. Ono ne bi bilo moguće bez harmonije sa osnovnim jedin-
stvom savremenog jugoslovenskog ambijenta i bez usklađivanja sa
naprednim opštejevrejskim tendencijama. Ono treba da ostane naj-
važnija smernica i za rad u nastupajućoj novoj deceniji.

Ovakva kakva jeste, naša zajednica ima i svoje specifične pro-
bleme. No svečana jubilarna atmosfera desetogodišnjice nije pri-
lika kada o njima treba detaljnije govoriti. Dovoljno je reći da nema
bitnih problema u odnosu prema našoj široj jugoslovenskoj sredini

kao ni u odnosu prema ostalom jevrejskom svetu. Postojeći problemi se odnose na unutarnji razvoj, mogućnosti i perspektive same zajednice, a uslovljeni su njenim današnjim brojnim sastavom i rasporedom, izvesnim organizacionim i statusnim pitanjima, intelektualnom sadržinom i materijalnim sredstvima. Osnovni pak problem, o kome se u ovih deset godina mnogo diskutovalo, bio je i ostao problem kontinuiteta, problem prenošenja jevrejske zainteresovanosti i aktivnosti na mlade naraštaje. Kod nas se taj problem često nazivao problemom „poslednje generacije“. Izgleda nam, a to je svakako najbitniji rezultat našega rada, da smo od strahovanja, da smo mi poslednja jevrejska generacija u ovoj zemlji, danas dalje nego što smo bili pre nekoliko godina. Naša jevrejska dečja zabavišta i omladinske sekcije pri većim opštinama, naša grupna letovanja za jevrejsku decu i omladinu, naši horovi, publikacije i slični metodi za angažovanje mladih u životu i radu naše zajednice — a te pojave su naročito pozitivne u poslednje dve-tri godine — su veoma ohrabrujući simptomi za budućnost.

VI.

Kada smo krajem 1944 obnovili rad našeg Saveza i ubrzo zatim rad naših opština i ustanova, bilo je i u našim redovima skeptika koji su smatrali da su to samo poslednji odjeci jedne egzistencije koja je ustvari već uništena ili, u najmanju ruku, osuđena na skorou i potpunu degeneraciju. U našim naporima i teškoćama su ti skeptici gledali poslednje trzaje nečega što nestaje. No znatna većina naše zajednice znala je od samog početka novog perioda da to nisu samrtni bolovi nestajanja, nego porođajni bolovi novog nastajanja. Ta većina bila je svesna toga da to novo nastajanje ne može biti ni metafizičko čudo gotovih datosti ni trka brzih i iznenadnih uspeha i dostignuća, nego bolno i istovremeno radosno postepeno rasteње, uslovljeno dubokim korenima prošlosti, ali još više svakodnevnom i napornom negom teško oštećene, ali žive zajednice. Ona je takođe bila svesna da su teškoće prolazne a tekovine trajne. Stoga su mnogi primili na sebe ne laki teret da — pored svojih ostalih ličnih, društvenih i službenih obaveza — svojski porade i na poslovima naše zajednice, smatrajući taj često sitni, zamorni pa i dosadni rad obavezom prema njenim velikim tradicijama iz prošlosti i prema ovaploćenju njenih ciljeva u sadašnjosti i u budućnosti. Sve što smo postigli, u krajnjoj liniji je rezultat volje i napora naše zajednice kao celine. Stoga svi zajedno imamo pravo da se radujemo i ponosimo uspesima, a niko ponaosob nema pravo da ih svojata za sebe, pa makar je u jednom ili drugom konkretnom slučaju doprineo manje ili više. Naravno, u istom smislu smo svi zajedno odgovorni i za greške i propuste, kojih je nesumnjivo bilo, ali koji ne mogu zaseniti suštinsku aktivnost našeg desetogodišnjeg bilansa, nego treba da služe kao pouka da ubuduće rad bude još bolji.

Eto, zbog svega toga smatramo da je opravdano što proslavljamo desetogodišnjicu obnovljenog života i rada naše jevrejske zajednice, našeg Saveza, naših opština i ustanova u srazmerno širokom okviru.

Naša proslava nije izolovana manifestacija za sebe, nego istovremeno i nerazdvojna sastavna čest mnogih i velikih proslava, kojima je širom slobodoljubivog sveta, širom Jugoslavije i širom Jevrejstva proslavljena desetogodišnjica pobeđe nad fašizmom i početka posleratne obnove koja nas je — uprkos svih teškoća — povelala bliže novoj i mirnijoj eri napretka i blagostanja.

VII.

Imamo, dakle, prava da se u prazničnom raspoloženju ponosimo uspesima, radujemo postignućima i da budemo puni nade. Ali nam svečano slavlje nameće i obavezu da budemo skromni. I da nikada ne zaboravimo one koji su dali najveće žrtve. Njihova je glavna zasluga za sve ono što smo postigli i što danas imamo. Njima pripada naše većiće i blagodarno sećanje. Zato je ova naša proslava istovremeno i svećani pomen za borce i mučenike, heroje i stradalnike. Mnogi milioni žrtava slobodoljubivih naroda, dva miliona žrtava Jugoslavije, šest miliona žrtava jevrejskog naroda i šezdeset hiljada žrtava jugoslovenskog Jevrejstva, u našim srcima zauvek prisustvuju našim proslavama. U duhu su sa nama junaci i patnici. Sa nama su naša nevinna deca, naši očevi i majke, naša braća i sestre, dedovi i bake, i svi oni bliski i dragi rođaci, drugovi i prijatelji koji su nam zločinački otrgnuti u prvom cvatu njihovog života, u zrelo doba svoga plodnog rada, u svojoj umornoj starosti.

Sećajući se pak njih, ne možemo a da ne pomislimo, u neprolaznom gnevju, i na one koji su krivi za njihovu smrt. Ne smemo zaboraviti ne samo šta nam je učinjeno, nego i ko nam je to učinio. To zaboraviti bio bi zločin prema svetloj uspomeni onih kojima smo podigli u našim srcima i u vidljivoj spoljnoj stvarnosti tolike spomenike ljubavi i zahvalnosti.

I to je deo naše proslave. Kao prevashodno istoriski narod, mi dugo pamtimo i dobro i zlo, jer su i jedno i drugo ne samo proizvoljni primeri nego i važne pouke za naše sopstveno opredeljenje.

VIII.

Kada se na sve to osvrćemo i kada pokušavamo da prilikom ove proslave sagledamo njenu suštinu u sklopu širih i bitnijih vrednosti, svesni smo toga da su praznici i jubileji izuzetni događaji. Njihov smisao ne leži u njima samima. Njihova patetika nije cilj za sebe. U krajnjoj liniji, oni služe jačanju kohezije društvene zajednice koja ih slavi. Kroz retrospekciju ponovo proživljavamo prošlost, da bismo iz nje crpili potstrek i novu snagu za budućnost. Prelazeći iz prošle dekade u novu, ponovo smo u sebi koncentrisano proživeli stradanja i uspehe, teškoće i dostignuća koji su formirali lik tog srazmerno kratkog ali izuzetno značajnog perioda. Ali praznici prolaze brzo. Za njima opet dolazi svakodnevni život sa svojim upornim i sistematskim radom, bez kojega nema ni uspeha ni napretka ni za pojedinca ni za ma koje društveno telo. Svećana svetlost proslave naše desetogodišnjice treba da ozari naš rad u novoj deceniji u koju ulazimo.